

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(10), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №10 від 19.12.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Гранчак Олена Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабаций Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
6. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник / В. М. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

УДК [373.3.015.31-057.874]:373.3/.5(477)(045)

Дідик Я.В.

**здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
Ліба О.М.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет**

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто сутність компетентнісного підходу як концептуальної основи оновлення змісту освітнього процесу. Охарактеризовано теоретичні підходи до трактування поняття «розвиток творчих здібностей». Обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі освітньої діяльності.

Ключові слова: *творчі здібності, молодші школярі, початкова школа.*

The article examines the essence of the competence approach as a conceptual basis for updating the content of the educational process. The theoretical approaches to the interpretation of the concept of "development of creative abilities" are characterized. Pedagogical conditions that contribute to the development of creative abilities of younger schoolchildren in the process of educational activity are substantiated.

Key words: *creative abilities, younger schoolchildren, primary school.*

Зміни в сучасній Україні вимагають підготовки конкурентоспроможного молодого покоління, здатного до навчання впродовж життя, до самовдосконалення, саморозвитку, покоління, яке володіє критичним, самостійним та творчим мисленням, вміє ставити цілі та досягати їх, конструктивно спілкуватись та працювати в команді. На жаль, українська

школа до сьогодні не готувала молодих людей до самостійного та успішного життя, не розвивала ряд необхідних у сучасному світі умінь. Школярі як і десять, двадцять років тому, заучують велику кількість інформації, об'єм якої дуже швидко збільшується, а сама вона застаріває та забувається.

Тому враховуючи вимоги сьогодення до навчання та виховання молодого покоління виникла необхідність у реформуванні системи освіти України. Зміни, які торкнулися школи, відображені у Концепції нової школи України, Законі України про освіту та інших документах і передбачають її перехід від школи знань до школи компетентностей. Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, що означають потенціал, здатність випускника до стійкої життєдіяльності в умовах сучасного освітнього простору.

Згідно Закону України «Про освіту» [1] №3491-д від 04.04.2016 р. «Метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності».

Серед ключових компонентів сучасної школи на першому місці знаходиться «новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві» [2].

До таких компетентностей відносять: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя.

Безумовно, що всі ці компетентності взаємопов'язані та доповнюють одна одну. Проте спільними для всіх них є такі наскрізні уміння, як розв'язувати проблеми; розвивати власний емоційний інтелект; критично мислити; досліджувати; творчо мислити (креативність); організовувати свою діяльність; співпрацювати з іншими; рефлексувати; читати вдумливо; ефективно спілкуватися.

Постає потреба в орієнтації освітнього процесу на досягнення результату, що відображається ключовими компетентностями, але не обмежується ними. Як зазначено в «НУШ: poradnik dla vchytelja» нині у світовій практиці ефективність освіти пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу.

Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [2]. У світовому досвіді склалось розуміння компетентності як інтегрованого результату освіти, присвоєного особистістю. Як зазначають розробники концепції НУШ, таке досягнення передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах (коли, наприклад, неповні дані умови задачі, дефіцит інформації про щось, обмаль часу для розгорненого пошуку відповіді, коли невідомі причиново-наслідкові зв'язки, коли не спрацьовують типові варіанти рішення тощо). Саме тоді створюються умови для включення механізмів компетентності – здатності діяти в конкретних умовах і мотивів досягти результату [3, с. 12].

Компетентності дозволяють усунути суперечливості між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих задач: уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, вироби, проекти; висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших; брати участь у колективних справах; у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.; користуватись певними предметами та ін.

Ключові компетентності пов'язують воєдино особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльностей, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молоді людиною не лише під час вивчення предметів, але й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо.

Для нашого дослідження важливим є те, що у результаті такого компетентнісного підходу створюються сприятливі умови для розвитку творчих здібностей учнів, зокрема, молодших школярів.

З переходом дитини до початкової школи провідною в її житті стає навчальна діяльність. Однак аналіз ряду досліджень Ю. Бабанського, В. Давидова, Д. Ельконіна, Л. Занкова, Г. Костюка, А. Маркової, В. Паламарчук, В. Рєпкіна, О. Савченко, Г. Усової показав, що поняття навчальної діяльності науковці інтерпретують по-різному.

Одним із важливих завдань педагога є забезпечення формування творчої особистості в процесі навчальної діяльності. Оскільки важливим для успішної навчальної діяльності є власна діяльність школяра, то концепція Нової української школи спрямована на широке застосування методів викладання,

заснованих на співпраці (ігри, проекти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо); залучення учнів до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду. Отже, формування творчих здібностей молодших школярів буде успішним за дотримання таких підходів до навчання, як: компетентнісний, діяльнісний та особистісний.

У Концепції НУШ представлено коментар щодо особливостей організації освітнього процесу в школі I ступеню згідно з новою структурою. Так, в початковій школі виділено два цикли навчання: перший – адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий – основний (3-4 класи). Метою першого циклу навчання, відповідно до його назви, буде природне входження дитини в шкільне життя, послідовна адаптація до нового середовища. До особливостей цього циклу віднесено такі: - навчальні завдання і час на їхнє виконання будуть визначатися відповідно до (із урахуванням) індивідуальних особливостей школярів; - навчальний матеріал можна буде інтегрувати в змісті споріднених предметів або вводити до складу предметів у вигляді модулів; - обсяг домашніх завдань буде обмежено; - навчання буде організовано через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами; - учитель матиме свободу вибору (створення) навчальних програм у межах стандарту освіти; - буде запроваджено описове формувальне оцінювання, традиційних оцінок не буде; найважливіше завдання вчителя – підтримувати в кожному учневі впевненість і мотивацію до пізнання.

Метою другого циклу є здійснення навчального процесу з концентрацією педагогічної уваги на формуванні в учнів відповідальності і самостійності; підготовка до успішного навчання в основній школі. Його суттєвими ознаками є:

- використання у процесі навчання методів, які вчать здійснювати самостійний вибір, пов'язувати вивчене з практичним життям, враховують індивідуальність учня;
- запроваджується предметне навчання;
- частина предметів передбачатиме оцінювання [4, с. 19-20].

Такий підхід, на нашу думку, створить усі необхідні умови для саморозкриття, самовираження учнів, прояву їх творчих здібностей у різних видах діяльності.

Концепція Нової української школи передбачає і розроблення нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Державний стандарт початкової освіти ґрунтується на таких принципах: 1. Презумпція талановитості дитини. Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускати відокремлення дітей на підставі

попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

2. Цінність дитинства. Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.
3. Радість пізнання. Організація пізнавального процесу, яка приносить радість дитині, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності.
4. Розвиток особистості. Замість «навченої безпорадності» – плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя/вчительки розвиватиме у дітей самоповагу та впевненість у собі.
5. Здоров'я. Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.
6. Безпека. Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування [4, с. 24].

Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи).

З теорії та практики формування та розвитку творчих здібностей стає зрозуміло, що повинен існувати певний дієвий механізм. Це є креативна спрямованість системи педагогічної освіти загалом та кожної її ланки зокрема. Тобто у період навчання математики вчителю важливо орієнтуватися на творчі можливості учнів. Вони можуть виявлятися у спілкуванні, окремих видах діяльності та її результатах, мисленні, почуттях. Навчання, яке є проблемно-пошуковим, заохочує до оригінальності мислення, завжди націлює на творче зростання особистості, розкриття її творчих здібностей. Для того, щоб допомогти становленню такої особистості, необхідно створити належні педагогічні передумови для розкриття індивідуальних особливостей кожного учня, використовувати особистісно-орієнтований підхід до організації педагогічного процесу. Це дасть змогу задовольнити пізнавальні потреби та інтереси учня. І це є не новим для нас, адже ці важливі положення проголошені в усіх нормативних документах нашої сучасної системи освіти. У процесі навчальної діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія, які впливають на розвиток творчих здібностей учнів початкової школи.

Для ефективності розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів необхідні відповідні педагогічні умови, зокрема: урізноманітнення чуттєвого досвіду; усвідомлення учнем особистої та суспільної цінності знань і вмінь, які

набуваються; переживання успіху у роботі, наявність позитивної емоційної атмосфери; помірна складність і посиленість завдань; опора на попередній досвід учня; активний, продуктивний і творчий характер діяльності; сформованість в учнів провідних прийомів навчальної діяльності [4, с. 44].

Учні молодшого шкільного віку характеризуються специфічним особливостями спонукально-мотиваційної сфери. Як зазначають психологи, в молодших школярів зберігається потреба в грі, яка має велике значення для розвитку спонукальної сфери учня, для розвитку свідомого бажання вчитися. «Жодній діяльності не властиве таке емоційно захоплене входження дитини в життя дорослих, як гри, в якій вона добровільно підкоряється різним вимогам» [162, с. 198].

Гра – один з найпоширеніших засобів і методів формування творчих здібностей. Вона не тільки є засобом зацікавлення школярів і створення «оптимістично-гуманної атмосфери», але й включає такі елементи як суперництво, лідерство, непередбаченість ситуацій, завзяття. Гра, сама по собі, є творчим процесом, тому при застосуванні такого методу формуються творчі здібності та паралельно розвиваються загальні. Різновиди гри на уроці можуть виконувати різні функції, домінуючою з яких є мотиваційна [с. 158; с. 195].

Серед сучасних підходів до формування творчих здібностей відомою є концепція творчого потенціалу (В. Моляко, Дж. Рензулі та ін.). Творчий потенціал розуміється як ресурс творчих можливостей людини. Дослідники стверджують, що потенційно творчими є всі діти. Тому творчі здібності можна розвивати у всіх, застосовуючи універсальні схеми не тільки для розробки системи навчання творчо обдарованих. Такі універсальні схеми є моделями розвитку, в яких творчі здібності аналізуються без відриву від творчого потенціалу [5, с. 2-9].

Отже, молодший шкільний вік є періодом інтенсивного психічного та особистісного розвитку: формування мотивів учіння, розвитку стійких пізнавальних потреб; розвитку продуктивних прийомів і навичок навчальної діяльності; розкриття індивідуальних особливостей і здібностей; розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції; становлення адекватної самооцінки; розвитку критичності в ставленні до себе та оточуючих; засвоєння соціальних норм, розвитку навичок спілкування з однолітками, встановлення тісних дружніх контактів. Новоутворення, які виникають у цей час, навчальна діяльність, сприятливе освітнє середовище створюють передумови для формування творчих здібностей учнів початкової школи.

Враховуючи вищесказане, ми вважаємо, що ефективність формування творчих здібностей молодших школярів залежить від реалізації діяльнісного,

комунікативного та особистісного підходів в руслі ключових компетентностей НУШ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про вищу освіту: закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Концепція НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. – К., 2017. – 206 с.
4. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин. – Київ, 2011. – 384 с.
5. Моляко В. О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 2005. – № 4. – С. 2–9.

УДК 159.923-053.6:316.62(045)

Дідик Я.В.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність 053 «Психологія»,
Мукачівський державний університет
Щербан Т.Д.
доктор психологічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ НЕКОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АКЦЕНТУЙОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ОТОЧЕННЯМ

У статті розглянуто результати діагностичного дослідження психологічних особливостей неконфліктної взаємодії акцентуйованих підлітків з оточенням. методики. Розкрито взаємозв'язок між акцентуаціями характеру підлітків та їх стратегіями поведінки у конфліктній ситуації. Виокремлено стратегії поведінки акцентуйованих підлітків у конфліктній ситуації, діагностовано рівні конфліктності акцентуйованих підлітків.

Ключові слова: підлітковий вік, конфліктна та неконфліктна поведінка, стратегії поведінки у конфлікті, акцентуації характеру, акцентуації темпераменту.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>